

Alice Voinescu – teritoriul jurnalului intim

**Amalia Drăgulănescu, cercetător științific grad III,
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”,
Filiala din Iași a Academiei Române**

As Tolstoy was preaching a kind of theory of everything in his own diary, the writer Alice Voinescu dedicates hundreds of pages to her autobiographical writing which are overwhelming for the reader, in fact there are only a few fragments of a life subjected to fate. Comprising brief or panoramic sociological considerations or notations somewhat sentimental about couple relationships, or most of ten designed considerations of the self, the Diary becomes a three-dimensional perspective on that period of time. Although extremely like a mosaic, as any autobiographical volume, however it decants some coordinates that relate to their own character and personality traits, to the complicated relationship with her husband, or others, or to the embracing idea of divinity. It seems that Alice Voinescu's diary conveys little emotion to the readers; however, the calculated appearance does not fully cancel the thrilling experiences, showing the strength of the reader's transposition in the inter-war period. Not only through memories has the writer indulged a sort of addiction to the past, although she has a subtle representation of the times, and especially a fantastic intuition of the following periods of distress. However, the writer tries to follow a self-discipline, too complex for the society in which she lives, and the pages of the journal prove this. Egocentrism is another defining feature for the diaristic portrait, sketched by others, but also as a self-portrait, referring to the positive assertion of individualism and a variety of hidden misanthropy, under different masks of sociability. Within the diary, the memoirist indulges herself in philosophical reflections, illustrating an unprecedented spiritual wealth. History also remains an implacable frame exceeding the spiritual contours of the journal and, at a certain point, it draws a specific direction (the reclusion of Costești). The vast diary of Alice Voinescu is such a huge territory on the border between fictional and non-fictional, with stronger intrusions in the later one, but also keeping oases of literature.

Key-words: diary, intimacy, egocentrism, misanthropy, devotion, self-discipline

Deși pot părea vetuste, creațiile scriitoarei interbelice Alice Voinescu încă mai trezesc interesul cititorilor, în contextul dezvoltării studiilor culturale referitoare la diaristică, feminism ori literatură legată de experiența detenției, aceasta și deoarece „Comme objet d'étude, le journal intime intéresse autant le sociologue que le psychologue, l'historien de la littérature que celui des mœurs, notamment en raison de l'intérêt croissant de la recherche historique pour la vie quotidienne et ses représentations.” (*Enciclopedia Universalis*, <http://www.universalis.fr/encyclopedie/journal-intime>). De la diaristică la blogosferă, de la cultul sinelui la sinceritate absolută, lucrurile evoluează nestăvilite, pentru unii într-un sens pozitiv, pentru alții într-un sens mai degrabă negativ...

Pentru cititorul de rând, scrierile cu tentă autobiografică ale lui Alice Voinescu pot fi ușor plictisitoare, în schimb pentru cititorul avizat deține multe fațete care încă mai prezintă interes, toate acestea în lumina faptului că „Le journal personnel est une écriture à l'aveuglette, oeuvre désœuvrée qui ne vise pas à faire oeuvre, écriture qui ne compose pas mais qui dépose. Une telle

pratique favorise la répétition, et le diariste n'y peut rien : le journal ne fait que refléter la profonde monotonie de la vie, inéluctablement répétitive” (Francoise Simonet-Tenant, *L'autobiographique hors l'autobiographie: le cas du journal personnel*. Elsevier, Centre de Recherche Textes Histoire Langages, 2008, pp.61-77 –<https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00650039/document>).

De altminteri, existența acestei scriitoare cu valențe multiple – eseistă, profesoară universitară, critic de teatru și traducătoare (s-a născut la 10 februarie 1885 la Turnu Severin și s-a stins la 4 iunie 1961, la București) a oferit cu asupra de măsură coordonatele complexe ale scrierii respective. Autoarea provenea dintr-o familie de intelectuali și a fost un copil precoce, care citea la cinci ani în română și germană, iar la șase ani asimila deja limba franceză. După ce a terminat școala primară și liceul în orașul natal, urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, și obține licența în 1908. Se pregătește apoi pentru doctorat în Germania și Franța, iar în 1909 pleacă la Paris apoi la Leipzig, astfel încât la 26 mai 1913 susține teza de doctorat *magna cum laude* la Sorbona, care se referă la diverse aspecte despre școala neokantiană, devenind așadar prima româncă doctor în filosofie. Ulterior i se oferă o catedră la o universitate din SUA, precum și un post de lector la Paris, pe care însă le refuză. Revenind în țară, timp de cinci ani este profesoară suplinoare la un liceu industrial. În cele din urmă este eliminată de la concursul pentru Catedra de istoria filosofiei moderne de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, însă din 1922 creează Catedra de estetică și istoria teatrului la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică din București, unde va fi profesor titular de estetică și literatura dramatică. Cursurile universitare susținute se refereau la tragedia greacă, la dramaturgia clasică franceză, și la drama elisabetană. Între 1925-1939, este invitată la conferințele culturale de la Abbaye de Pontigny din Franța, unde face cunoștință cu o seamă de personalități ale culturii franceze din vremea respectivă. Întorcându-se din Franța, în 1930 și 1932, face o vizită la Veneția și Florența, iar în 1936 călătorește în Anglia. Între 1932 și 1942 realizează o serie de conferințe radiofonice pe subiecte culturale, și în calitate de cronicar dramatic la „Revista Fundațiilor Regale”. A făcut parte din conducerea „Asociației femeilor creștine” între anii 1924-1948, și a ținut prelegeri de sociologie la Înalta Școală de Asistență Socială, luptând astfel pentru emanciparea femeilor. Din 1936 publică articole despre istoria filozofiei moderne, editate de Societatea Română de Filozofie, preocupându-se ulterior de teatru și reprezentări dramatice. În 1940 ia atitudine publică împotriva asasinării lui Nicolae Iorga de către legionari. În 1948 a fost pensionată forțat de către regimul comunist și a fost încarcerată la 25 aprilie 1951, timp de aproape doi ani, în închisorile Jilava și Ghencea. După aceea, a primit domiciliu obligatoriu (începând cu 17 noiembrie 1952) în comuna Costești de lângă Tîrgu Frumos, din județul Iași, pînă în anul 1954, însă la intervențiile lui Tudor Vianu și Mihail Jora, Perpessicius, F. Muzicescu, C. Petrescu, V. Eftimiu sau M. Voiculescu, este eliberată din detenție, ocupându-se spre sfîrșitul vieții mai ales cu traducerile.

Cum Tolstoi propovăduia un fel de *teorie a totului* în propriul său jurnal, într-un sens asemănător, scriitoarea la care ne referim dedică sute și sute de pagini scrierilor mai mult sau mai puțin autobiografice, copleșitoare pentru cititor, în fapt doar câteva felii dintr-o viață supusă destinului. Cuprinzând succinte ori panoramice considerații sociologice, ori notații întrucâtva sentimentale despre relațiile de cuplu, sau de cele mai multe ori considerații proiectate asupra sinelui, *Jurnalul* mai ales se constituie precum un mozaic tridimensional al perioadei în care o persoană a trăit. De altminteri „Exact asta e un jurnal: un mod de a explica, de a desfășura în cuvinte sulul înfășurat al vieții noastre. Cei mai mulți oameni mor pliați, împăturiți, așezați pe raftul care le-a fost hărăzit de către natură și societate. De fapt, cu toții vrem să ne explicăm, să ne depliem, să spunem de ce am făcut sau de ce n-am făcut cutare lucru, ce ne propunem să facem, ce am fi făcut dacă... Dar pînă la urmă sfîrșitul ne prinde pe fiecare într-o înfășurare sau alta, neexplicați” (Liiceanu 2010: 21).

Despre *Jurnalul* inițial secretal lui Alice Voinescu se știe că este foarte voluminos, conținînd treizeci și patru de caiete, și acoperind perioada 1929–1961, jurnal al emancipării interioare a conștiinței constrînse de circumstanțele exterioare – „Alice Voinescu a crescut în spațiul cultural românesc construindu-și viața pe coordonatele echilibrului interior practicînd o dialectică între materie și spirit, cunoaștere și adevăr, simțire și cugetare. Atît parcursul său cultural-formativ, cît și viața sa interioară, s-au aflat sub semnul zbuciumului unei vieți aparent ratate, după înseși spusele autoarei, dar care se transformă într-o existență sublimă prin credința în Dumnezeu și în Om.” (Crăciun 2010: 463-470). Elaborarea jurnalului lui Alice Voinescu intervine la o vîrstă destul de înaintată, 44 de ani, la insistențele lui Roger Martin du Gard, lucru care se va resimți pe parcursul întregii scrieri. Esența jurnalului personal constă în evenimente semnificative, în genere, sau însemnate doar pentru memoria afectivă a scriitoarei. Dincolo de oarecare mondenitate a acestei scrieri atipice, care mai mult ascunde anumite aspecte ale vieții, decît le dezvăluie, adresabilitatea se extinde la toți aceia care pot *profita de o experiență pentru a se descurca în unele momente grele din viață*. „Dincolo de preocuparea pentru autenticitate, chestiune existențială, nu doar ocurență a scriiturii intime, un topos esențial în economia jurnalului este sinceritatea, înțeleasă ca acord între interfețele subiectivității, ca prezentare nefalsificată de sine” (Adela Dinu, *Jurnal de existență: Alice Voinescu*, site LaPunkt.ro, 24 dec. 2013).

Jurnalul, deși extrem de mozaicat, ca orice altă scriere autobiografică, decantează totuși câteva coordonate, care se referă, pe rînd, la propriile trăsături de caracter și personalitate, la relația complicată cu soțul ei, Stello (Stelian), la raportarea față de ceilalți, fie prieteni, fie adversari, ori la ideea atotcuprinzătoare legată de divinitate. Cel mai percutant aspect al jurnalului este ușurința cu care scriitoarea schimbă toate aceste registre. „Exercițiul cotidian al consemnării modifică intențiile inițiale, eludează programul diaristic (atunci cînd acesta este precizat), la fel cum se întîmplă în

majoritatea jurnalelor. Caietul personal devine teritoriul predilect de defulare a conținuturilor incomunicabile: frustrări personale, lamentații, culpabilizări ale soțului infidel și tiranic, autoculpabilizări în ultimă instanță”(Adela Dinu, *Jurnal de existență: Alice Voinescu*, site LaPunkt.ro, 24 dec. 2013). *Jurnalul* cultivă în mare măsură limitele și posibilitățile noțiunii de *intimitate*, în sensul aprecierii maxime a calității lucrurilor esențiale, precum prietenia, căsătoria, loialitatea în genere, în ultimă instanță devoțiunea. („Azi un sentiment puternic de neant. Momente în care fac ocolul tuturor realităților – nu mă pot răzema pe niciuna. Încerc să mă rog, fără convingerea că vreau – un fel de lene morală în mine: nu mă pot concentra spiritual. Poate voi reuși rugându-mă pentru alții. Voi încerca acum”). Între acțiunea luptătoare, și reacțiunea pasivă, Alice Voinescu o alege în mod deliberat pe cea din urmă. Între nevoia continuă de exteriorizare și sentimentul acut de ratare, autoarea încearcă o atitudine ambivalentă: „Totuși sufletul meu e plin de mîhnire și de bucurie. Ce scene, ce ton, ce ură – de o parte – ce surîs fermecător, ce grație de cealaltă. Și eu singură, singură, singură de-a lungul vieții. Dorită, iubită, poate și astea toate pentru a fi torturată. Dacă nu aş avea ideile și simțul frumuseții – pe Dumnezeu în amîndouă – nu aş avea puterea să continuu !” Singurătatea este resimțită adînc, însă și auto-izolarea, pentru că permanent își recunoaște propria valoare. Din vreme în vreme, memorialista se îndoiește totuși de necesitatea, și chiar de sinceritatea propriului jurnal („Trec luni și nu mai scriu aci nimic. Am impresia că mă deformează involuntar în acest caiet, tocmai cînd mi se pare că sunt mai sinceră ! E posibilă o mărturisire în vorbe care să nu fie un *dans în fața oglinzii*”).

Atunci cînd privește în afara sinelui, prozatoarea constată mai ales aspectele criticabile din societate, într-o măsură mai mică sau mai mare („Tergiversările politicianilor – dezolant ! Nici entuziasm care să șteargă imoralitatea în conștiința lor, nici convingere în care să primeze totul. Numai oportunism, nici măcar din cel hazardat, totul mic, cusut cu ață albă”). Se pare că jurnalul lui Alice Voinescu transmite prea puțină emoție cititorilor, cu toate acestea nu e lipsit de sentimente adînci; aparența calculată nu anulează pe deplin fiorul trăirilor, dovadă fiind puterea de transpunere a lectorului în perioada interbelică. Călătoriile și muzica sunt două elemente care intensifică notațiile strict sentimentale ale acestui jurnal, în impresiile de la Veneția ori de la concertele Enescu. „Un jurnal, adică o consemnare pe zile, poate fi numit așa numai în măsura în care orice relatare are loc în timp. Dar ce criteriu exterior! Căci altminteri, el este o dare de seamă despre tot, de la oamenii pe care viața ți i-a scos în cale – iar tu ești primul dintre ei – și pînă la întîmplări, états d'âme, gînduri și idei. Orice jurnal este un mod de a pătrunde în viață prin poarta cea mai la îndemîină, adică prin poarta care ești tu însuți” (Liiceanu 2010: 74).

Deși se consideră o ființă superioară, scriitoarea are nevoie de modele umane excepționale, într-o lume aproape în derivă, și acestea sunt André Gide, Roger Martin du Gard, Nicolae Iorga, George Enescu, Krishnamurti și alții. Portretele lui Iorga, respectiv al lui Enescu,

succinte și memorabile, au ceva familiar totodată („Prezența acestui om de o prodigioasă cunoaștere și de o vivacitate de pătrundere e binefăcătoare”; „Cînd s-a aplecat în așteptarea intrării, cu arcușul în mîna dreaptă, cu mîna stîngă pe inimă, atent, smerit de minunea ce trebuie să vină, am simțit că îl doare tot – și bucuria !”). De asemenea, atmosfera specială de la Pontigny rămîne în memorie ca o oază de spiritualitate înaltă și de frumusețe deosebită, la care revine permanent, prin intermediul amintirii, mai ales în momentele dificile ale vieții. Alte evenimente, negative, de această dată, care au un mare impact sufletesc în conștiința memorialistei, sunt reprezentate de moartea (sau, în unele cazuri, sinuciderea) celor apropiați: Zoe Ștefănescu, profesorul Cantacuzino, Regina Maria, Nae Ionescu, avocatul L. Theodorescu, Tilică Ioanid, Petre Andrei, Nicolae Iorga, doctorul Nissim, Mihalache Dragomirescu, Sabina Cantacuzino, Florica Ștefănescu, Ghighi Djuvara, Petrișor Viforeanu, generalul Rosetti, Nicu Otescu, Georges Nazarie, Ionel Teodoreanu. *Moartea e un mister care mă tulbură adînc oriunde o întîlnesc, de cînd eram copil. Tare aș vrea să pot ajunge la convingere a supraviețuirii*. De cele mai multe ori, jurnalul pare să fie scris de către o persoană de gen masculin, pentru că există o anumită demnitate reținută, iar nevoia de exhibare este echilibrată de intensa necesitate a dialogului de tip socratic (sau, de cele mai multe ori, cu Dumnezeu). Muzeul, de exemplu, devine un spațiu al auto-cunoașterii personale, deoarece în acest *raccourci de istorie milenară*, portretele sunt vii și povestesc o viață întreagă.

Nu doar prin prisma amintirilor, scriitoarea se complăce pe drept cuvînt într-un fel de *paseism*, cu toate că deține o subtilă reprezentare a vremurilor în care trăiește, și mai ales o intuiție fantastică a următoarelor perioade de restriște. În acest sens, idealul de liniște sufletească asociat sfîrșitului vieții se rezumă, la Alice Voinescu, prin următoarea viziune: „Ce fericită aș fi să îmi pot sfîrși zilele într-o casă – o culă românească, cu cărți multe, cu oameni iubiți lîngă mine și un sat alături, în care să-mi semăn înțelepciunea culeasă toată viața !” Deformarea idealistă a lucrurilor, provenind dintr-o anumită disponibilitate *didactică*, în sensul etimologic al termenului, este recurentă și se exprimă în multitudinea definițiilor pertinente oferite publicului larg – „Păcatul e orișice îl împiedică pe om să-l audă pe Dumnezeu. De la crimă pînă la cea mai neînsemnată transgresare a dragostei pentru aproape sau cea mai neînsemnată necinste față de sine”. Între intimitate și exhibare, între imanent și transcendent există o regiune care nu poate fi parcursă decît prin intermediul *sufletului*, iar „Jurnalul spiritual îmbină dezideratele unei vieți autentice (recurență a jurnalului și obsesie personală a autoarei), utile comunității, în acord cu preceptele religiei creștine – cu o dimensiune necrologică (...) ce o așează pe diaristă în contiguitate spirituală cu misticismul medieval al călugărițelor în raport senzual-extaziat cu divinitatea revelată”. (Adela Dinu, *Jurnal de existență*: Alice Voinescu, site LaPunkt.ro, 24 dec. 2013).

Scriitoarea încearcă să urmeze un program de disciplinare a propriei persoane și personalității, prea complexă pentru societatea în care trăiește, iar paginile de jurnal constituie o

dovadă în acest sens. Impresia de dedublare a eului, precum și veșnicul sentiment de culpabilitate se materializează în reflecții precum – „Îmi lipsește fervoarea care armonizează relațiile între oameni. Nu îmi convine călîiul. Ori flacăra, ori gheața cugetului pur”. De foarte multe ori, regretele întunecă limpezimea traseului existențial, și conferă un aspect de negativitate în rîndurile jurnalului. Extrem de rar, Alice Voinescu se refugiază, cel puțin în închipuire, într-o atmosferă țărănească, ori într-un peisaj patriarhal: „Cocoși în depărtare se îngînă. Numai la țară distingi fizionomia ceasului. Timpul e gol ca o Veneră. Un fluier.” În răstimpuri, memorialista caută cu înfrigurare solitudinea, mai mult, *ataraxia*, în sensul îndepărtării mentale de *lumea care o năpădește*; de aceea, se simte în mod frecvent *inactuală*, și își reproșează de asemenea lipsa unui curaj esențial, în detrimentul altor nenumărate gesturi sociale. Toate aceste frămîntări prefigurează, în ordinea jurnalului, tulburările din preajma celui de-al doilea război mondial (ex.: „Nemții sunt odioși cu nevoia lor de supremație. (...) Parcă ne pune Dumnezeu la încercare...”).

Neputința de a schimba mai nimic din tumultul evenimentelor care se precipită devine angoasă chinuitoare: „Ce pot face eu împotriva puhoiului de puteri ce năpădesc lumea ? Nu e ridicol să-ți închipuiești că poți face lumină în noaptea neagră cu un biet opaiț ?”. În acest context, ideea de *vocație* (*deșteptarea celor tineri; darul de a răspîndi lumină*), specifică acestei memorialiste, rămîne suspendată temporar în favoarea unei stări amorfe, nedefinite. Spiritul epocii este surprins la modul swiftian, cu acută luciditate și indiferență simulată – „Evenimentele se precipită, am pierdut complet ritmul normal de viață și mi se tocește emotivitatea. De o lună înapoi cad țările, se schimbă orientările de viață ale popoarelor, se petrec evenimente epocale și noi ducem aceeași viață, doar că plîngem pentru lucruri mari”. Jurnalul intim reprezintă așadar și un fel de terapie, ca de altfel pentru toți diariștii, și o modalitate de a scăpa întrucîtva de teroarea istoriei. Doar atunci cînd se întîmplă lucruri inimaginabile, cum este desprinderea Ardealului de la patria-mamă, atunci scriitoarea adoptă un ton irațional, dînd frîu liber imprecățiilor – *Blestem din toată ființa mea, din trup pînă în cugetul cel mai clar de care sunt în stare !*

Astfel de gînduri negre și situații catastrofale contextuale sunt, într-o măsură, puse în paranteză, de un eveniment personal negativ, cu implicații adînci: decesul soțului, Stelian Voinescu. Cu imaginea partenerului dispărut va purta, vreme de mai mulți ani, și pe pagini întregi, un dialog imaginar impresionant, încrîncenat și în același timp reconfortant („Fii îngerul meu păzitor. Te văd surîzînd ironic”; „Aștept să sune clopotele ca să mă așez cu tine la masă...”; „Dragule, plouă cu frenezie, e întuneric, e apocaliptic”). O serie de vise despre partenerul de viață, conversațiile închipuite ori vizitele la mormînt întrețin legătura postumă, compensatorie într-o oarecare măsură, pentru că scriitoarea nu se considerase o soție ideală în timpul vieții („Am fost fericită că ai venit în vis atît de senin, blînd și mă țineai strîns lîngă tine, pe cînd amîndoi urcam o scară cu covor”; „Dulcele meu, azi parcă te aștept. (...) Sunt senină și chiar mulțumită și te cred în oraș.”;

„Din oasele tale ce fuseseră curățate și pisate ieșea spre mine un crin de toamnă și un înger !”; „Ce vis curios, cu stolul imens de cocori care se transforma în săgeți și apoi în tei înfloriți”).

Alice Voinescu configurează o privire de ansamblu adecvată asupra societății românești, cu straturile ei diversificate din preajma războiului – „Unii, târgoveți, mai puțin simpatici, mai peremptorii, cu idei preconcepute și cu ifose. Dar țărani adevărați rămân sănătoși la minte, la suflet, sunt buni, sunt omenoși.” Un anumit tipar uman, caracteristic perioadei respective, cu trăsăturile de rigoare, conturează figura mitocanului, a mîrlanului, a mocofanului, a șnapanului ori a lichelei incriminate astfel: *o copilăroasă ținută de copil mic în haine lungi, o uitare a ierarhiei de valori, un egocentrism ce dovedește lipsa de educație a sufletului, primitivitate și spoială*. De altfel, grozăviile războiului induc în conștiința autoarei un sentiment complex, acela al eșecului, al ratării, mai ales că lipsa propriilor copii accentuează toate acestea („Or, asta înseamnă că în mine viața trebuie curmată ca într-un izvor greșit. Deseori am simțit că sunt o eroare pe care a gândit-o soarta, o eroare care n-are viață și nici urmă de viață. Sunt o umbră.”) Vastul *Jurnal* al scriitoarei Alice Voinescu se constituie astfel ca un imens teritoriu aflat la granița dintre ficțional și non-ficțional, cu intruziuni mai puternice în două categorii, dar păstrînd și oaze de literaturitate – „Cînd nici cel puțin convenția datării nu mai este respectată și nici chiar cea a succesiunii cronologice, încadrarea textului în genul jurnalului nu-și mai găsește justificarea și poate fi ușor transferat în categoria narațiunii, o narațiune monologică de un tip special.” (Mihaela Albu, *Jurnalul – roman autobiografic*, respiro – http://www.respiro.org/Issue9/eseu_albu.htm).

Egocentrismul reprezintă o altă caracteristică definitorie pentru portretul diaristic al memorialistei, creionat de către ceilalți, dar și ca auto-portret, referindu-se la afirmarea unui individualism pozitiv, precum și la un soi de mizantropie voalată, ascunsă sub diferite măști ale sociabilității sau, mai rar, ale mondenității. Ecouri molipsitoare ale vechilor preocupări de studiu, nuanțe ori valuri de *scepticism* vin să completeze acest portret, cu multiplele lui fațete: „Mă rog lui Dumnezeu să îmi acorde o moarte ușoară, fără spaimă, dar dacă și moartea o fi tot un chin searbăd ?” O altă paradigmă în care se încadrează toată această existență involburată a scriitoarei este *luciditatea*, recunoscută adesea ca atare („Mie mi-a dat Dumnezeu luciditatea, pe care am preamărit-o toată viața”). Concluzia este inevitabilă și se impune de la sine: *Sunt prea alambicată și mai ales rațională. Nu locuiesc decît la etajul superior*. Din figura memorialistei derivă o serie de aspecte care focalizează permanent extrema interiorizare, ceea ce face ca descrierile propriu-zise să fie foarte succinte („Fulgii în lumina lămpilor strălucitoare, dar m-a frapat mai ales pe imaculatul covor strălucitor cu stele umbra jucăușă a fulgilor ce cad”/ „În sîmburele luminos al muzicii, ca un soare, am ghicit nebuloasa primordială care îl hrănește. Și noi ce suntem ? Mici scînteii ce ieșim și intrăm iar în nebuloasă.”)

Scriitoarea se complace, pe parcursul jurnalului, în reflecții filosofice, mai mult sau mai puțin adânci, dar care ilustrează o bogăție sufletească fără precedent. Istoria rămîne, totodată, un cadru implacabil care depășește chenarul spiritual al jurnalului și, de la un anumit punct, îi trasează o direcție implicită – „Veștile de la frontieră – balamuc. Mor mulți, se distruge tot, se prăvale lumea. Vremuri mari, dar fără iluzii crezînd că se naște ceva nou mai bun”. Alice Voinescu este, într-o măsură, reprezentanta unui fatalism propriu; *soarta*, cu implicațiile ei, îi este de obicei vrăjmașă, dar îi asigură plenitudinea singurătății: *Trăiesc parcă desprinsă, ca o plantă de apă, cu rădăcini flotante*. Alteori, simple gesturi domestice capătă semnificații mai înalte, însă tot legate de expierea inexorabilă („Am omorît un gîndac, mă doare să curm viața, dar altfel mă năpădesc ! Oare Dumnezeu nu ne-o fi socotind niște gîndaci care trebuiesc stîrpiți ?”). Spre sfîrșitul vieții, scriitoarea își face iarăși auto-portretul, oarecum detașată de lume, cu multă auto-ironie, și cu puțin reproș: „Îmi apare din oglindă o cucoană de modă veche, îmbătrînită, incoloră, cu un cap de batracian, o cucoană gen provincie, mijlocie în toate, esențial inelegantă”. De asemenea, nevoia de perfecțiune (exprimată în propensiunea către transcendent) și perfecționismul (concretizat în spiritul critic și autocritic în exces) întregesc imaginea acestei ființe introvertite.

Scriitoarea face parte mai ales dintre firile vizionare, care anticipează în mod surprinzător ceea ce se întîmplă în epoca actuală – „Mă simt foarte romîncă, dar din teapa celor din trecut, omenoși și modești și doritori de o Europă mai reală, mai unită, o aștept această Europă. Îmi crește curajul și pofta de viață cînd mă gîndesc la ea: fără pașapoarte, aceeași monedă, colaborare cinstită între neamuri suverane la ele acasă”). În acest context amplu, un soi de individualism pozitiv, precum și nevoia explicită de libertate, sub toate formele, produc o tulburare constantă în *interioritatea* memorialistei, căci *Luptători nu pot fi decît oamenii liberi*. O serie de intenții pe care nu va mai ajunge să le pună în practică se referă la o misiune auto-impusă: aceea de *deslichelizare* (*Trebuie să ne tîmăduim odată de lipsa de consistență morală*).

Bătrînețea, în cele din urmă, cu toate neajunsurile ei, își lasă puternic amprenta asupra acestei persoane exigente cu sine („O modestie năroadă, cu rădăcini într-o neîncredere în mine m-a ținut la nivelul marginalilor”). Această vîrstă, a ispășirii păcatelor, o face să observe trecerea celorlalți în lumea de dincolo, aproape cu înțelepciune: „Intrau stelele în casă și turla mănăstirii veghea lîngă noi. Simțeam lumea împrejur după ferestrele luminate pe casele din deal.” Nostalgia unei lumi vechi, a unei vîrste de aur proprii, impregnată de o raționalitate de tip occidental, dar aureolată de credința creștină specific orientală, este aici semnul *îmbătrînirii*. Natura se află mereu în discordanță, la modul scandalos, cu interioritatea scriitoarei („Azi e o zi minunată de primăvară. Ca o domniță tînă, curată și zglobie. Plopul s-au voalat în verde, cerul e palid, parcă timid, dar clar”. Cu toate acestea, spiritul stăpînește atotputernic, sufletul memorialistei rămîne mereu tînăr, în ciuda tuturor circumstanțelor exterioare – *Îmi este sete de libertate, de orizont neînchis, de nădejde*.

Din ce în ce mai frecvent, către sfârșitul volumului de memorii, autoarea își exprimă anumite dorințe, însă nu testamentare, ci dimpotrivă, vitaliste, ideale: „Să trăiesc în țara mea liberă, să fiu bogată, să am posibilitatea să spun și să scriu tot ce gândesc, pentru a-i îndruma pe tineri. Să călătoresc, dar ca să mă întorc la mine...” Episodul Costești, de altminteri, este esențializat în următoarele rânduri – „Acum înțeleg sensul interdicției: pentru a fi fericit trebuie să nu bănuiești măcar ce este libertatea”.

Ajungem astfel, involuntar, la sugestiile din titlu, căci sensul principal al cuvântului *teritoriu*, după definiția din DEX este „întindere de pământ (delimitată) în care se exercită o anumită autoritate”; în sens similar, cuprinsul jurnalului intim al scriitoarei Alice Voinescu, unde intimitatea este înțeleasă într-un sens mai înalt, este stăpânit de o instanță auctorială care conciliază în mod fericit interiorizarea cu exprimarea liberă, – în măsura în care permit circumstanțele exterioare –, a gândurilor personale. („Jurnalul lui Alice Voinescu este, înainte de toate, un îndreptar pătimaș, o minima morală feminină, un dialog senzual-spiritual, patetic, obsecvios, necenzurat cu tărîmul de dincolo, o scrieră confluentă cu mistica, un veritabil jurnal al mișcărilor lăuntrice” – <http://www.lapunkt.ro/2013/12/24/jurnal-de-existenta-alice-voinescu/>). Așadar, dintre toate jurnalele scriitorilor români, cel analizat deține incontestabil o întindere apreciabilă, și are anumite profunzimi nebănuite încă, îndemnînd astfel nenumărați exegeți să îi exploreze în continuare coordonatele.

Bibliografie

- Mihaela Albu, *Jurnalul – roman autobiografic*, site respiro http://www.respiro.org/Issue9/eseu_albu.htm
- Monica Andronescu, *Alice Voinescu*, revista on-line Yorick.ro, 21 ian. 2013
- Mariana Crăciun, *Alice Voinescu în dialog cu Dumnezeu*, „Text și discurs religios”, Ed. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 2010, nr. 2
- Adela Dinu, *Jurnal de existență: Alice Voinescu*, site LaPunkt.ro, 24 dec. 2013 <http://www.lapunkt.ro/2013/12/24/jurnal-de-existenta-alice-voinescu/>
- Smaranda Ghiță, *Lumi interioare. Jurnalul între document și ficțiune*, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, p. 189-231
- Vasile Iancu, *Alice Voinescu în exil la Costești*, „România literară”, 2002, nr. 44
- Gabriel Liiceanu, *Ușa interzisă*, Editura Humanitas, București, 2010
- George Marcu, *Dicționarul personalităților feminine din România*, Ed. Meronia, București, 2009
- Iulia Popovici, *Scrisorile lui Alice*, „România literară”, 2002, nr. 23
- George Pruteanu, *Alice Voinescu și comunismul – O femeie între oameni și neoameni*, „Dilema”, 12 dec. 1997, nr. 256
- Alice Voinescu, *Jurnal*, Editura Albatros, București, 1997